

MTA NYELVTUDOMÁNYI INTÉZET

cím: 1068 Budapest, Benczúr u. 33.

levélcím: 1394 Budapest, Pf. 360.

Tel.: 351-0413

Fax: 322-9297

E-mail: linginst@nytud.mta.hu

Honlap: www.nytud.mta.hu

**A Magyar Tudományos Akadémia
Nyelvtudományi Intézetének
tudományos beszámolója a 2017. évről**

I. A kutatóhely fő feladatai 2017-ben

Alap kutatások

Elméleti nyelvészet: Az *Átfogó magyar nyelvtan* első két kötetének kiadása. A nyelvi alrendszerek interakciójának vizsgálata az információszerkezet és a logikai hatókör kifejezésében. Az analógia szerepének kutatása a különböző nyelvi szinteken. Formális fonológiai, szintaktikai, szemantikai és pragmatikai kutatások. Empirikus és elméleti vizsgálatok a mondatfajták és beszédaktusok témájában. **Nyelvtörténet:** Ó- és középmagyar kori korpusz építése, a szövegek normalizálása, a morfológiai elemző kibővítése. A párhuzamos szövegelem- adatbázis fejlesztése. Magyar történeti grammatikai kutatások. Adatbázisépítés, a szociolingvisztikai változók kidolgozása. Anatóliai nyelvészeti és kopt nyelvi kutatások, a császárkori latin feliratok számítógépes adatbázisának fejlesztése, latin történeti-dialektológiai vizsgálatok. **Uráli nyelvészet:** Három uráli nyelv régi és kortárs szövegeiből annotált adatbázis készítése. Tundrai nyenyec, hanti és udmurt mondattani kutatások. Orosz kontaktushatások feltárása egyes uráli nyelvek szintaxisára. A nyelvi és kulturális identitás vizsgálata sarkvidéki városokban. A hanti–oroszi nyelvi kapcsolatok vizsgálata. Manysi antropológiai nyelvészeti kutatások.

Alkalmazott kutatások

Kísérletes nyelvészet: A hatókör-értelmezésre és a kvantorokat tartalmazó mondatok feldolgozására vonatkozó vizsgálatok. A prozódia laboratóriumi fonológiai kutatása. A korai nyelvfejlődés neurokognitív előrejelzőinek vizsgálata. Komplex anyanyelvi képességeteszt kialakítása, pilótamérése. A magyar gyermek rekurzióelsajátítása kutatási metodikájának véglegesítése, adatgyűjtés. A pragmatikai fejlődés kísérletes vizsgálata. A magyar preverbális fókusz kimerítő értelmezésének tekintetkövetéses kísérleti vizsgálata. Az enyhe kognitív zavar és korai Alzheimer-kór felismerését célzó szoftver kifejlesztése. Réger Zita hagyatékának feldolgozása és korpuszá fejlesztése. **Élőnyelvi kutatások:** Az új Lendület projektum elindítása az interakciós rítusokról, interjúkapcsolatok létrehozása. **Két- és többnyelvűségi vizsgálatok:** Kutatások a magyar jelnyelv grammatikája, jelkincse, jelnyelvi szocializáció, jelnyelvi változatok köréből. A jelnyelvi korpusz annotálási rendszerének fejlesztése. Jelnyelvi terminológiai kutatás és fejlesztés. Jelnyelvi szótár fejlesztése. Kvalitatív, kvantitatív és longitudinális vizsgálatok végzése magyarországi kisebbségek körében. Oktatásmódszertani kutatások a *NyelvEsély* projekt keretében. **Fonetika:** A spontán beszéd akusztikai-fonetikai vizsgálata, a beszédhangok és hangkapcsolódások akusztikai-fonetikai jellemzőinek, a fonológiai jelenségek fonetikai vetületének, a szavak belső időszerkezetének, a frázisvégi nyúlás nyelvspecifikus sajátosságainak, valamint a beszédtervezési diszharmóniának a vizsgálata. **Lexikológia-lexikográfia:** A magyar nyelv nagyszótára VII. kötete *el* kezdetű szócikkeinek főszerkesztése, az *em–ez* és *fa–fek* kezdetű szócikkek írása és szerkesztése, valamint az *Új magyar etimológiai szótár* készítése. **Alkalmazott nyelvészet és nyelvi tanácsadás:** A nyelvi tanácsadás és az utónév-szakkvéleményezés működtetése. A nyelvművelés, nyelvi normatívtás, helyesírás, névtan egyes kérdéseinek kutatása.

Nyelvtudományi innováció és fejlesztés

Nyelvtechnológia: Az innovatív turisztikai szolgáltatás megteremtését célzó, kétéves GINOP projekt teljesítése. Mélytanulmányos eljárások kutatása. Finnugor nyelvű közösségek nyelvtechnológiai támogatása. **Beszédtechnológia:** A *BEA* és a *Tini-BEA* spontánbeszéd-adatbázisok folyamatos fejlesztése.

II. A 2017-ben elért kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények

a) Kiemelkedő kutatási eredmények

Alap kutatások

Elméleti nyelvészet

MTA Lendület *Kvantorhatókör* kutatócsoport: A csoport egyik kísérletsorozata kimutatta, hogy az információszerkezet differenciáltan hat az eltérő jelentéstani típusokba tartozó kvantifikált kifejezések kollektív és disztributív értelmezéseinek elérhetőségére, s a jelenség mintázata levezethető a topik és fókusz szerepek jelentéstani tulajdonságaiból. Egy másik kísérletsorozat akusztikai mérései azt igazolták, hogy a logikai hatóköri különbségekkel csak akkor járnak együtt prozódiai eltérések, ha a különböző hatókör-értelmezések különböző információszerkezeteket hívnak elő; ennek hiányában nem. Átfogó magyar nyelvtan: Elkészült és kiadásra került az *Átfogó magyar nyelvtan* első két kötete, melyek a főnévi csoport szerkezetét mutatják be. A kiadvány teljesen szabad hozzáférésű (*green open access*) változata széles körben teszi hozzáférhetővé a magyarországi nyelvtudomány releváns területének az eredményeit. Analógiás, laboratóriumi és formális fonológia és alaktan: Megkezdték a Magyarországon beszélt romani változatok feltérképezését, és egy adatbázis alapjainak lefektetését. Megállapítást nyert, hogy a romani nyelvátadás visszaszorulása ellenére a történeti Magyarország területén jelen volt összes dialektus megtalálható még. E kutatások nagyban hozzájárulnak a romaintegráció kérdéseinek megválaszolásához, és áttételesen az előítélet csökkentéséhez. A Károli-bibliában vizsgált vegyes hangrendű szavakról megállapították, hogy az akkor szinte egyöntetű toldalékolási tendenciák mára fellazultak, nagyobb az ingadozás, főleg az újabb jövevényszavak esetén. A beszélőalkalmazkodás vizsgálata azt mutatja, hogy a korábbi feltételezésekkel szemben nem csak automatikus, hanem legalább részben a beszélő által aktívan kontrollált folyamatról van szó. Akusztikai mérési adatokkal igazolták, hogy a magyar beszéd beszédritmusbeli sajátosságai a klasszikusan szótag-időzítésű nyelvekéhez hasonlóak. A magánhangzó-harmónia tipológiáját felállítani célzó kutatásban a leíró nyelvészeti irodalom és az elérhető korpuszok alapján megtörtént az adatok áttekintése és leírása. Kimutatták, hogy a szakirodalom állításaival szemben a nganaszan tövek harmóniaosztálya az esetek jelentős részében megjósolható a töben található magánhangzók alapján, illetve a magánhangzók alapján elhatárolhatók azok a tövek is, melyek esetében a harmóniaosztály nem jósolható meg. A kérdő mondatok nyelvtana és pragmatikája: Szemantikai-pragmatikai elveket javasoltak az eldöntendő kérdések „részrehajlás”-profiljának osztályozására. Kísérletek és korpuszvizsgálatok eredményeit és formális szemantikai-pragmatikai elemzéseket publikálták a magyar eldöntendő kérdő főmondatokról, az *ugye* szóról, és az emelkedő-eső intonációjú kijelentő mondatokról. Vizsgálták a német emelkedő dallamú főmondati infinitívuszokat és az illokúciós jelenségek modellezését három elmélet keretében. Formális grammatikai, szemantikai és pragmatikai kutatások: Egy új, a fonológia és szintaxis reprezentációjának mélyreható hasonlóságait vizsgáló hosszú távú nemzetközi kutatási együttműködés keretében elkészült, és megjelenés alatt áll egy hosszú könyvfejezet a „rekurzió a fonológiában” témában. Ebben a kutatásban egy eredeti és teljesen integrált modellt állítottak fel a szegmentumok, szótagok, fonológiai lábak reprezentációjára, az igei csoportok szintaxisa mintájára. Megjelent az egyik legjelentősebb nemzetközi folyóiratban egy cikk a birtokos egyeztetési morfológia szerkezeti pozíciójáról. Elkészült és jelentős nemzetközi kiadóhoz kerül egy a magyar főnévi kifejezések funkcionális szerkezetét elemző angol nyelvű monográfia kézírata. Az egydimenziós szintaxis egyszerűsített változatáról tanulmányban mutatták meg, hogy egy nem antiszimmetrikus keretben segít megmagyarázni több, Greenberg 20. univerzáléjával kapcsolatos általánosítást. Elkészült és egy nemzetközi szakfolyóirathoz benyújtásra került egy tanulmány a mandarin kínai nyelv egyes ige előtti, illetve utáni határozóinak egységesen kezelt szintaxisáról. Gyűjteményes kötetekben való megjelenéshez lett leadva továbbá két szintaxiselméleti tanulmány.

Nyelvtörténeti kutatások

MTA Lendület *számítógépes latin dialektológiai* kutatócsoport: A császárkori feliratokat feldolgozó adatbázis (<http://lldb.elte.hu>) több mint 7000 digitális adatlappal gyarapodott. Az adatbázis-szoftver újabb fejlesztéseit elvégezték. Lehetővé vált a kiterjesztett keresőben a keresési találatok földrajzi megoszlásának digitális térképen való ábrázolása. Vizsgálták a

vulgáris latin mássalhangzó-rendszer változásainak bizonyos aspektusait (szóvégi -s törlések fonoszintaktikai háttere). Az átoktáblák nyelvezetének elemzése latin nyelvű pannóniai átoktábla új olvasatának elkészítésével és nyelvi-tartalmi értelmezésével folytatódott. Az adatbázis mágiikus jellegű szövegeiről felvitt adatlapok ellenőrzése és kiegészítése is megtörtént. A pannóniai latint ért vélelmezett kelta hatásról kimutatták, hogy ez legfeljebb egy hangtani változás esetén igazolható. Magyar történelmi generatív szintaxis: Kibővítették a kereshető ómagyar korpuszt a középmagyar Biblia-fordításokkal. Valamennyi ó- és középmagyar Biblia-fordítást tartalmazó párhuzamos Biblia-keresőt hoztak létre. A magyar nyelvtörténetben is kimutatták azt az uráli nyelvek többségében megfigyelhető grammatikalizációs jelenséget, melynek során a birtokos személyrag determináló, illetve partitivuszi toldalékká válik. Magyar nyelvtörténet: Fejlesztették a *Történelmi magánéleti korpusz* (TMK; <http://tmk.nytud.hu>) adatbázisát: a normalizált szövegmenyiség, illetve a gépi egyértelműsítésen átment szöveg 1-1 millió karakterrel, a kézilég is egyértelműsített szövegmenyiség pedig kb. 700 ezer karakterrel növekedett. A tagadó szórend két versengő változatának (megszakított és fordított szórendű) vizsgálata a nyomatékos és a neutrális tagadás kifejezésének változásaira irányult, és végső soron a Jespersen-ciklus speciális esetére is sikerült rámutatnia. Vizsgálták az ellentétes mellérendelés fajtáit és funkcióit, rámutatva a Vizsolyi Biblia és Jordánszky-kódex szövegei, illetve a Sylvester- és Káldi-fordítások közötti különbségekre. Nyelvemlékekkel kapcsolatos kutatások: Létrehozták a korai kis terjedelmű szövegemlékek korpuszát; leírtak eddig publikálatlan nyelvemlékeket, felrajzolták a nyelvemlékcsoportra jellemző képet. Az anatoliai nyelvészeti kutatások terén tisztázták néhány görög szó anatóliai eredetét, új értelmezését adták három, eddig nem értett hieroglif luvi feliratnak, új javaslatot tettek egy eleddig meghatározatlan hieroglif luvi, ill. hettita szó jelentésére. Bizonyították, hogy az i.e. II. évezred anatóliai nyelvek zárhangrendszere a zöngésségi, nem pedig a hosszúsági oppozícióra épült. Elkészült egy, a késő-hettita államok kialakulását politikátörténelmi szempontból bemutató fejezet.

Uráli nyelvészet

Mondattan: Elemezték az uráli nyelvekben orosz hatásra bekövetkező gyors szintaktikai változásokat, köztük az SOV→SVO változás lépéseit és a véges alárendelés kiépülését. Elemzést adtak a birtokos személyragok nem birtokosi, determináló, illetve partitivusi használatára. Uráli anyagon ellenőrizték, illetve magyaráztak több, a nyelvi változásokra vonatkozó elméleti hipotézist, például a „Final-over-Final” feltételt. Létrehoztak egy annotált adatbázist udmurt, tundrai nyenyec, színjai és szurguti hanti nyelvű, írott és beszélt nyelvi szövegekből, amely lehetővé teszi az uráli–orosz kontaktushatás kutatását. Elkészítették az udmurt preferencia jelentésű mellékmondatok elemzését leíró és részben nyelvtörténelmi szempontból. Szemantika: Areális nyelvészeti jelentősége van a színjai hanti 'hely' jelentésű főnév grammatikalizációja leírásának. Fonológia: Befejezték a kazimi hanti magánhangzó-fonémák rendszerének leírását. Szociolingvisztika: A nyelvi identitás kutatása terén városkutatási fogalmi és módszertani problémákat tártak fel. A számi kutatásokban folytatták nyelvhasználati normákat, nyelvi attitűdöket és nyelvi identitást vizsgáló strukturált interjúk lejegyzését, megkezdtek azok elemzését, és kérdőívet dolgoztak ki az identitásjelölő elemek fontossági viszonyainak feltárására. Kontaktusnyelvészet: Bemutatták a többközpontú magyar nyelv horvátországi változatát. A finnugor–orosz és magyar–horvát nyelvi kontaktusok összevetése szerint utóbbiban a finnugor beszélőközösségénél is előrehaladottabb a nyelvcsere.

Alkalmazott kutatások

Kísérletes nyelvészet

A kvantorok grammatikája és a nyelvi relativizmus: Részben lezárták a kvantifikációval, a kimerítő azonosítással és az időbeli viszonyok pszicholingvisztikájával kapcsolatos kutatásait. Kiegészítették a kvantifikáció elsajátítását, a szorzás nyelvi és kognitív aspektusainak kölcsönhatását vizsgáló kísérleteiket. Sikeres nemzetközi műhelykonferenciát rendeztek

Implicatures or domain restriction/domain widening? címmel, melynek anyagát megjelentetik az *Acta Linguistica Academica* különszámaként. Neurolingvisztika: A mesterségesnyelvtan-elsajátítási kísérletes paradigma alkalmazása során nyert viselkedéses válaszoknak és a szemmozgásmutatók adatainak elemzése megtörtént, az innovatív eredményeket publikálták. A spontánbeszéd-analízis alapú differenciál-diagnosztikai eljárás, az S-GAP tesztelése kiterjedt az enyhe kognitív zavarra. A számítógépes szoftver fejlesztése eredményeként az S-GAP teszt szabadalmi eljárása elindult. Spanyol minták alapján megkezdődtek a nemzetközi mérések és értékelések. Pszicholingvisztika: *A korai nyelvfejlődés neurokognitív előrejelzőinek vizsgálata* című nyomonkövetéses kutatási projektben a viselkedésmérési paradigmák beállítása és előtesztelése történt meg. A törzsfeladatokat tekintve nagyrészt kialakításra került a Komplex Beszélt Anyanyelvi Képességteszt (KOBAK), majd 150 főnyi gyerekcsoporton lezajlott a törzsfeladatok első pilótamérése a 4–10 éves korcsoportban. A rekurzióelsajátítás pilotesztjei alapján véglegesítésre került a kísérleti metodika. A kontextus fókuszértelmezésre gyakorolt hatásának vizsgálata során lezajlottak a szemmozgáskövetéses kísérletek, megtörtént az eredmények kiértékelése és publikálása. A megtévesztés és az ironia elválasztásának alapjait feltérképező kísérletek felvételét óvodás és kisiskolás gyermekeknél végezték el. Antropológiai nyelvészet: Réger Zita mintegy 1500 hangkazettára vett felvételekből álló hagyatéka feldolgozásának első szakasza befejeződött. A korpusz egy részének lejegyzése megtörtént a CHILDES protokollja alapján, e lejegyzések felkerülnek a CHILDES gyermeknyelvi adatbázisába.

Szociopragmatikai és szociolingvisztikai kutatások

MTA Lendület Interakciós rítus kutatócsoport: Az év második felében indult projektumban kezdeti lépésként az interjúkapcsolatok kialakítása történt meg. Kidolgozták a romani interakciós rítusok és a morális rend összefüggéseit vizsgáló metapragmatikai interjúk kérdéseit. Spontán interakciókat és metapragmatikai interjúkat jegyezték le a kínálás és a meghívás interakciós rítusairól. Két- és többnyelvűségi kutatások: Lezárult *A többnyelvűség új formái egy magyarországi településen c.* vizsgálat a Baranya megyei Geresdlakon zajló nyelvi változásokról, a kutatásból PhD-disszertáció és több tanulmány született. Kutatásokat végeztek a bimodális kétnyelvűség, a többnyelvűség, multimodalitás és transznyelviség jelenségeinek körében. Nyelvi jogi kérdéseket vizsgáltak, így pl. jelnyelvekkel kapcsolatos jogi szabályozást világszerte, az új finn jelnyelvi törvényt, valamint a jogtudatosságot és a jogegyenlőséget siket és cigány közösségekben. Kérdőíves felmérést végeztek, ezek segítségével vizsgálták a siketek és nagyothallók munkaerőpiaci és személyes sikerességét és az ezeket befolyásoló tényezőket. Pragmatikai, diskurzuselemző és kognitív nyelvészeti vizsgálatokat folytattak elméleti és empirikus kutatások (gyűjtött korpuszok) alapján a beszélt nyelvi szövegtípusok (diskurzusműfajok) elsajátításáról, a gyermekkori pragmatikai tudás kiépüléséről, valamint a humor, a nyelv, a figyelemirányítás és a nyelvi szocializáció összefüggéseiről. Cigány/romani kétnyelvűség: Kutatásokat végeztek a cigány nyelv családi, óvodai és iskolai használatáról, valamint a romani nyelv megjelenéséről és funkciójáról a közösségi oldalakon (Facebook, YouTube), gyűjtött korpusz alapján. Kvalitatív, kvantitatív és longitudinális vizsgálatokat végeztek a fenntartható kétnyelvűségről magyarországi kétnyelvű közösségek körében. Néhány új klasszifikációs módszerrel megtörtént a klaszterelemzéssel készült kutatások hasznosságának demonstrálása.

Jelnyelvi kutatások

A jelnyelvi korpusz alapján fejlesztették a korpuszannotálás rendszerét, különös tekintettel a lemmatizáció, a vizuális fonológia és a magyar jelnyelv kézforma-állománya kérdéskörére. Jelnyelvi terminológiai és jelnyelvi szótári fejlesztések történtek, elkészítették 331 mindennapokban használatos fogalom jelének kétkamerás felvételét, valamint biológiai és siketkultúra alapfogalmak jelnyelvi feldolgozását oktatási célra. Kérdőíves felmérést végeztek, ezek

segítségével vizsgálták a siketek és nagyothallók munkaerőpiaci és személyes sikerességét és az ezeket befolyásoló tényezőket. Oktatásmódszertani kutatás: Az MTA Tantárgypedagógiai Kutatási Program keretében alakult *NyelvEsély* szakmódszertani kutatócsoport a nyelvvel kapcsolatos tudás oktatásbeli aspektusait vizsgálta a 21. század új kommunikációs, technológiai és társadalmi folyamatainak tükrében. Iskolalátogatásokat és kérdőíves kutatásokat végeztek országsszerte, egy- és kétnyelvű általános iskolákban és óvodákban. Szakmai és módszertani oktatási segédanyagokat hoztak létre, egy- és többnyelvű, siket, cigány és nemzetiségi háttérű gyermekek számára, pl. Cigány Digitális Mesetárat, valamint Jelnyelvi Vers- és Mesetárat alakítottak ki. „Szépirodalom jelnyelven” fejlesztésükben magyar verseket tettek jelnyelven hozzáférhetővé. Méréseszközt alakítottak ki és teszteltek siket gyermekek nyelvi kompetenciáinak méréséhez. Online tudásközpontot alakítottak ki, ahol tudományos anyagok mellett módszertani segédletek, videók is megtekinthetők, és interaktív tudásmegosztás is lehetséges.

Fonetika

A fonetikai kutatások a spontán beszéd jelenségeinek és azok összefüggéseinek leírására irányultak. Valamennyi vizsgálat annotált, adatbázis-alapú beszédanyagon történt, nagyszámú adatközlő részvételével. A vizsgálatok számos új eredményt mutattak fel, mint az irreguláris zöngé nyelvspecifikus jellemzői, a rövid–hosszú gemináták szembenállását biztosító akusztikai-fonetikai jegyek igazolása, a szavak morfológiai szerkezetének sajátos időzítési mintázata 3 és 90 éves kor között, az életkor mérhető hatása a spontán beszéd egyes jelenségeire (pl. a réshangok ejtése, a szünet előtti szótag nyúlása). Korábban nem vagy alig kutatott beszédhangok szerkezetének és egyes koartikulációs folyamatoknak a pontos leírása valósult meg. A beszédet tarkító néma és kitöltött szünetek temporális és funkciófüggő tulajdonságait értelmezték a spontán megnyilatkozásokban. Gyermekek beszédprodukciónak egyes jelenségeit (6–9 éves kor között) és globális beszédészlelésüket (4 és 8 éves kor között) jellemezték és magyarázták több kutatásban a nyelvfejlődés működésének függvényében.

Lexikológia-lexikográfia

A magyar nyelv nagyszótára: Elkészült mintegy 1250 új szócikk, és megtörtént mintegy 600 szócikk (fő)szerkesztése, nyelvi-lexikográfiai és szaklektorálása, morfológiai kódolása. Elkészült az *f*, *h* és *k* betűs címszólista. Publikussá vált a szótár megjelent kötetének anyaga az *Nsztweb* internetes felületen (<http://nagyszotar.nytud.hu/index.html>). Elkezdődött a *Magyar történeti szövegtár* fénymásolatainak digitalizálása. Új magyar etimológiai szótár: Újabb, sikeres, NKFIH-pályázat támogatásával elkezdődtek a második ütem munkálatai a DTD és annak alapján a szócikkek átdolgozásával.

Nyelvi tanácsadás

A csoport munkatársai előadásokat tartottak és tanulmányokat készítettek a helyesírás, a nyelvi tanácsadás és a névtan témakörében. A folyamatosan működő szolgálat 2017-ben összesen közel 6000 helyesírási, nyelvhasználati, illetve névadással kapcsolatos megkeresésre válaszolt.

Nyelvtudományi innováció és fejlesztés

Nyelvtechnológia

A 2017-es évre esett a GINOP-projekt munkálatainak fő része, melynek célja egy innovatív turisztikai szolgáltatás megteremtése. A nyelvtechnológiai kutatócsoport szakmai tanácsokkal segítette az új turisztikai weboldal fejlesztőit. A fő feladat abban rejlik, hogy a gépi rendszernek valamilyen szinten meg kell értenie a természetes nyelvi inputot. Elkészült az ó- és középmagyar szövegek elemzésére szolgáló új morfológiai elemző, a szövegek normalizálását segítő automatikus előnormalizáló eszköz, valamint megnyílt a <http://parallelbible.nytud.hu> oldal, ahol különböző bibliafordításokat lehet párhuzamosan megjeleníteni. Megtörtént a ki-

sebségi finnugor nyelvekre korábban elkészült protoszótárok kézi validálása, javítása és kiértékelése, 2017-ben a Wikiszótár 4000 ilyen nyelvű szócikkkel bővült, támogatva e nyelvek revitalizációját. A igék bővítémszerkezetének vizsgálatára szolgáló *Mazsola* eszköz (<https://github.com/sassbalint/mazsola>) szabadon elérhetővé vált. Megjelent egy tanulmány, mely egyrészt bemutatja a *Magyar történeti szövegtár* új keresőfelületét, másrészt ennek segítségével ismerteti az alapvető, általános, minden korpuszra alkalmazható korpuszkeresési módszereket.

Beszédtechnológia

Nemzetközileg is jelentős a folyamatosan fejlesztett, immár több mint 367 órányi felvételt tartalmazó BEA spontánbeszéd-adatbázis 461 adatközlővel, közte 90 felvétel ellenőrzötten annotált anyagával.

b) Tudomány és társadalom

Az intézet önálló szakmai információs központként működik, ennek legfontosabb eszköze a honlap, melyet havonta átlagosan mintegy 77 000 alkalommal kerestek fel. A honlapon a szélesebb közönség érdeklődésére is számot tartó publikációkat kínálnak nyilvános olvasásra, letöltésre, a *NyelvészInfo* elektronikus levelező rendszer pedig több mint 560 külső címre továbbít rendszeresen információkat tudományos programokról, konferenciákról, pályázatokról és más aktuális témákról. Az intézet gondozza a honlapjához részlegesen kötődő, de önálló webhelyként üzemelő *Nyelvészeti Portált* (<http://www.nytud.hu/portal/index.html>) is.

Az intézeti könyvtár az intézet épület-felújítás miatti átmenti elhelyezéséből fakadóan nyilvánosan látogatható olvasóterem nélkül biztosította a szakirodalmi szolgáltatásait, a legfontosabb hazai és nemzetközi kézikönyveket nyomtatott vagy elektronikus formában szerezték be. Koordinálták és szervezték az EISZ-szel és az MTMT-vel kapcsolatos feladatokat, kérésre bibliográfiát és hivatkozási jegyzéket állítottak össze, tájékoztattak a parazita folyóiratokról. 2017-ben is folytatták a retrospektív katalogizálást és digitalizálást. Az év során online katalógusukban 5889 alkalommal kerestek.

Nyilvános elérésű adatbázisok

Az intézetben fejlesztett és készülő nyelvi adatbázisok széles körű társadalmi figyelemre tartanak számot (a *Magyar Nemzeti Szövegtár*nak például már több mint 11 000 regisztrált felhasználója van, akik 2017-ben mintegy 593 000 lekérdezést futtattak, ami csaknem egy nagyságrendnyi növekedést jelent a megelőző évhez képest). Ezek az adatbázisok az anyanyelvi kulturális örökség digitális formában őrzött részei, melyek referenciapontként szolgálnak nemcsak a tudományos kutatásban, hanem a közgondolkodásban, az anyanyelv iránt érdeklődők körében is. A legfontosabb nyilvános elérésű adatbázisok:

- *A magyar nyelv nagyszótára* (<http://nagyszotar.nytud.hu/index.html>): a szótár eddig kiadott köteteinek (I–VI.) anyaga modern keresőfelülettel és kiegészítő funkciókkal. A 2017-es évtől kezdődően összesen 15 567 szócikk érhető így el, csaknem 50 ezer jelentésegységgel és mintegy 170 ezer példamondattal.
- *Magyar Nemzeti Szövegtár* (<http://clara.nytud.hu/mnsz2-dev/>): mai magyar írott köznyelvi minta, mérete meghaladja az egymilliárd szót.
- *Uralonet* (<http://www.uralonet.nytud.hu>): az uráli nyelvek internetes etimológiai adatbázisa, amely kutatási és oktatási célokat egyaránt szolgál.
- *Régi Magyar Konkordancia – ómagyar nyelvemléki adatbázis* (<http://omagyarkorpusz.nytud.hu>): a teljes ómagyar nyelvemléki anyagot feldolgozó nyelvi adatbázis mintegy 3 millió szónyi anyaggal. Csatlakozik hozzá egy újfajta korpuszlekerdező eszköz, amellyel különböző korokból származó, illetve különböző nyelvű bibliafordításokat lehet párhuzamosan megjeleníteni: <http://parallelbible.nytud.hu/>. Ennek az

adatbázisában jelenleg 4 ómagyar, 3 középmagyar, 3 modern magyar és egy angol bibliafordítás található.

- *Magyar történeti szövegtár* (<http://clara.nytud.hu/mts/>): több mint 30 millió szavas nyelv-történeti szövegadatbázis (1772–2010), modern korpuszkezelő rendszerrel és gazdag funkcionalitású internetes lekérdező felülettel.
- *Történeti magánéleti korpusz* (<http://tmk.nytud.hu/>): 1772 előtti magánlevelekből és peres eljárások jegyzőkönyveiből épül fel. Elsősorban történeti morfológiai és szociolingvisztikai kutatásokhoz kínál anyagot, de segítséget nyújt a történeti mondattani, pragmatikai és lexikológiai vizsgálatokhoz is. Terjedelme jelenleg mintegy 6 millió karakter (850 ezer elemzett szövegszó), és folyamatosan bővül.
- *A magyar nyelv nagyszótárának forrás- és névjegyzéke* (<http://nszt.nytud.hu/forr.php>): kb. 40 000 tételt tartalmaz.
- *BEA magyar spontánbeszéd-adatbázis* (<http://www.nytud.hu/adatb/bea/index.html>): mai budapesti beszélők beszédét rögzítő többfunkciós spontánbeszéd-adatbázis, amely 461 adatközlőtől mintegy 367 órányi felvételt tartalmaz.
- *A Budapesti Szociolingvisztikai Interjú (BUSZI)* (<http://buszi.nytud.hu/>): egy budapesti lakosok 251 fős reprezentatív mintáján végzett nagyszabású magnetofonos felmérés közel 600 órányi anyaga a magyar nyelv Budapesten beszélt változatáról, melyből közel 100 óra lejegyzéssel ellátva kutatási célra elérhető.

Közhasznú tudományos szolgáltatások, közönségszolgálati munka

A korábban is meglévő telefonos, illetve e-mailes közönségszolgálatot egészíti ki a mai kor követelményeinek megfelelően két online felület. Az immár négy éve üzemelő *Helyesírási tanácsadó portál* (helyesiras.mta.hu) mára központi forrása lett a magyar helyesírás területein való tájékozódásnak. 2017-ben 1,5 millió látogató több mint 3 millió automatikus tanácsot kért itt, ami jelentős növekedés az elmúlt évhez képest. A megelőző évben megnyílt *e-magyar.hu* weboldal által nyújtott szövegelemző szolgáltatás pedig nemcsak a szakma szereplői, hanem a laikus felhasználók számára is hasznos. A nyelvi tanácsadó szolgálatban nőtt a külhoni kérdezők száma. 2017-ben számos helyesírási, nyelvhasználati kérdés érkezett új ügyfelektől, különösen helynevek, utcanevek, egyéb földrajzi nevek írásgyakorlatával kapcsolatban. A partnerek között megtalálhatók állami és európai uniós hivatalok, minisztériumok, cégek, kiadók, más szervezetek, fordítók, tanárok, újságírók, szerkesztők, magánszemélyek. A szolgálat 6 nyelvészeti szakvéleményt készített és emléktáblák (23 db) nyelvi lektorálásával is foglalkozott önkormányzatok és magánszemélyek kérésére. Az intézet honlapján elérhető továbbá az adható utónevek folyamatosan frissített adatbázisa. Az utóneveket bemutató Utónévportál 2017-ben több mint 40 000 látogató 110 000 lekérdezését szolgálta ki. A fonetika-történeti állandó kiállítást pedig 95-en nézték meg, akiknek bemutató vezetést tartottak.

Tudománynépszerűsítés, ismeretterjesztés

Munkatársaik folyamatos ismeretterjesztő tevékenységet végeznek a *Nyelv és Tudomány* (<http://www.nyest.hu>) levelezési rovatában, egy munkatárs pedig önálló rovatot vezet a *Qubit* tudományos-technikai folyóiratban (<http://qubit.hu>). Az ott közölt cikkek némelyike alapvető és korábban megválaszolatlan elméleti nyelvészeti kérdéseket tárgyal közérthető módon. Egy munkatárs állandó szakértőként és műsorvezetőként vett részt a Klubrádió *Szószátyár* c. nyelvi műsorában. Egy másik munkatárs heti rendszerességgel állandó vendége a Lánchíd Rádió nyelvi, nyelvészeti ismeretterjesztéssel foglalkozó műsorának, egy további munkatárs pedig részt vesz az *Édes Anyanyelvünk* ismeretterjesztő folyóirat szerkesztésében, együttműködik az Anyanyelvápolók Szövetségével, a szövetség választmányi tagjaként, az MTA Nyelvtudományi Intézete és az Anyanyelvápolók Szövetsége szakmai kapcsolatának elősegítése érdekében. Az intézet Többszervezési Kutatóközpontja saját Facebook-oldalt működtet, rendszeres hír-

feltöltéssel, információk közzétételével (az oldalt 469-en kedvelik, és megosztásait esetenként több mint ezren látják).

2017-ben is aktívan részt vettek a szélesebb közönséghez szóló kiemelt tudományos rendezvények szervezésében:

- Az MTA *Magyar Tudomány Ünnepe* rendezvénysorozatában a „Nyelvtudomány az ember szolgálatában: esélyek, eredmények” című tudományos ismeretterjesztő ülés megszervezése. (MTA Székház, 2017.11.28.) http://mta.hu/mtu_esemenynaptar/2017-11-28-nyelvtudomany-az-ember-szolgالاتaban-eselyek-eredmenyek-1481. A *Magyar Tudomány Ünnepe* egy másik rendezvényén, a Szegedi Akadémiai Bizottságnál „A beszédprodukciónak változásai időskorban: Az idősödő agy és a demencia” címmel adtak elő (2017.11.06.).
- A *Kutatók éjszakája* rendezvénysorozat (2017.09.29.) keretében a Lendület latin dialektológiai Kutatócsoport egyik munkatársa „Mit üzen a varázsló? – Az aquincumi átoktáblák” címmel tartott ismeretterjesztő előadást az Aquincumi Múzeumban:
- Az *Agykutatás napjai Budapesten* (2017.03.18.) című rendezvényen a szemmozgáskövetésről tartottak előadást.

Az intézet munkatársai számos további népszerűsítő, ismeretterjesztő előadást tartottak:

- „Világismereti tények automatikus felismerése írott szövegekből” címmel a *Magyar Tudomány Ünnepe* rendezvénysorozat keretén belül;
- „Anyanyelv-elsajátítás a logopédia szemszögéből” címmel a *Logopédia Európai Napja* alkalmából;
- „A magyar nyelv Horvátországban” címmel egy megjelent kötethez kapcsolódva tartott Pélmonostoron (Horvátország);
- A nyelvhasználatról a Gödöllői Városi Könyvtárban „Egy igazi magyar konteó, és ami mögötte van – avagy miért gondolják a nyelvészek, hogy a magyar finnugor nyelv” címmel;
- A Fiatal Kutatók Klubjában: „Jelnyelvek és jelnyelvhasználó közösségek – Tények, tévhitek és a kutatás kihívásai”, illetve „A legnagyobb magyartól a legnagyobb magyar szótárig” címekekkel;
- A Károli Gáspár Református Egyetem Tanító- és Óvónőképző Karán a „NyelvEsély szakmódszertani projekt, jelnyelvi és cigány mesék”, valamint a „Magyar jelnyelv és magyar nyelv összehasonlítása” címmel;
- Az Anyanyelvápolók Szövetségének felkérésére a *Beszélni nehéz! körvezetők 31. anyanyelvi tábora* keretében „Hány szó van a magyar nyelvben?” címmel, valamint a *XXIV. Országos Ifjúsági Anyanyelvi Tábor* keretében „A szavak erdejében” címmel.

Ezeken kívül két munkatárs cikksorozatban nyelvtörténeti problémákat tárgyalt ismeretterjesztő jelleggel, a Többszervezési Kutatóközpont munkatársai érzékenyítő programot tartottak az „AVIS” cég *Diversity Day* nevű rendezvényén „Tények és tévhitek a siketekről” címmel. Egy másik munkatárs pedig három alkalommal tartott tudományos ismeretterjesztő előadást nagyvállalatoknál aktuális helyesírási és egyéb nyelvi kérdésekről.

Az intézet több munkatársának közreműködésével elkészült a *Nyelvészetű kieszótár* című könyv, amely az alapvető nyelvészeti szakszavakat magyarázza közérthető módon betűrendbe szedve. A szótár olyanok számára készült, akik korábban nem tanultak nyelvészetet, de érdeklődnek a téma iránt.

Médiamegjelenések

Az újonnan indult *Interakciós rítus* Lendület projektum alkalmazott és gyakorlati haszonnal bíró jellege miatt erős figyelmet kapott a médiában is: szerepeltek hírekben (pl. Magyar Hírlap, 2017. július), a kutatócsoport-vezető meghívást kapott a televízióba (M5, a felvétel 2018.

januárban készült), és kutatásairól a dán *Weekendsaven* hetilap (Európa egyik legrégebb és legrangosabb hetilapja) is beszámolt népszerűsítő cikkében (2017. július).

Több rádió-, TV- és újságinterjúban igyekeztek világossá tenni az uráli nyelvek és a magyar rokonságát, és bemutatni az uráli nyelvek és az ómagyar közötti számos párhuzamot. Interjút adtak a kétnyelvűségről, nyelvvesztésről, nyelvcsereéről a Pátria Rádió „Jaffás és Kofolás” sorozatában, és az „Érkezés” című film pszicholingvisztikai vonatkozásairól a *Fidelio* kulturális lap rovatában. Helyesírási és nyelvhasználati kérdésekről két rádióriportban adtak tájékoztatást.

A Kossuth Rádió „Vendég a háznál” című sorozatában a specifikus nyelvi zavarról szóló műsor készítésében vettek részt <https://www.mediaklikk.hu/2017/05/25/vendeg-a-haznal-92/> (2017.06.23.).

Országos hír jelent meg a MTVA Híradójának esti blokkjában a SINOSZ – MTA NYTI Többynnyelvűségi Kutatóközpont konzorciumban megvalósuló EFOP-pályázatról, bemutatva a TKK-ban folyó munka egyes részleteit is (2017. 11.17.).

A társadalom elismerését jelzi az is, hogy az intézet egyik vezető kutatója kapta meg 2017-ben a magyar tudomány legnagyobb presztízsű elismerését: a Bolyai-díjat.

További társadalmi kapcsolatok

A reformáció emlékévében különös figyelmet szenteltek Károli Gáspár Biblia-fordításának. Konferencián elemezték a Károli-biblia nyelvét, a fordítás jelentőségét, és a konferencia előadásait (melyek nemcsak a nyelvészek, hanem a szélesebb érdeklődő közönség számára is igen informatívak voltak) kötetben is megjelentetik.

Közreműködtek a Nemzetközi Nyelvészeti Diákolimpia magyar csapatának összeállításában, felkészítésében. Egy munkatárs alelnökként vett részt a Magyar Nyelvészeti Diákolimpia munkájában, és erről összefoglalót jelentetett meg az *Anyanyelvpedagógia* folyóiratban.

Egy munkatárs a Soroksári Német Nemzetiségi Önkormányzattal együttműködésben revitalizációs tevékenységet folytat, részt vesz hagyományéltető programok rendezésében. A munka egyik eredményeképpen interjúkötet is született.

Egy másik munkatárs a Kalevala Baráti Kör elnökségi tagjaként szervezőmunkát folytat a finn nyelv és kultúra megismertetésére. Több munkatárs aktívan részt vesz a Reguly Társaság munkájában az uráli nyelvek és kultúrák, valamint az összehasonlító nyelvészet módszereinek megismertetésére.

III. A kutatóhely hazai és nemzetközi kapcsolatai 2017-ben

Hazai együttműködések

Új kapcsolatok 2017-ben a következő hazai partnerekkel jöttek létre:

- Együttműködés kezdődött az ELTE BTK Latin Tanszéke és a Lendület Számítógépes Latin Dialektológiai Kutatócsoport között a 2018-as 13. Nemzetközi Vulgáris és Kései Latin Konferencia szervezésére (vö. <http://lvlt13.elte.hu/>).
- A „Szociális, kognitív és genetikai tényezők szerepe a nyelvi fejlődésben” című kutatási projekt együttműködésben zajlik az MTA Természettudományi Kutatóközpont Kognitív Idegtudományi és Pszichológiai Intézet Hang- és Beszédészlelési Kutatócsoportjával.
- A mesterségesnyelvtan-elsajátítási kísérletes paradigma alkalmazásában közös kutatás a BME Kognitív tudományi tanszékével és az MTA-BME NAP-B Frontostriális Rendszer Neurokognitív Zavarai Kutatócsoporttal.

- SZTE Általános Orvostudományi Kar Pszichiátriai Klinikával kutatási együttműködés az enyhe kognitív zavar és az Alzheimer-kór preklinikai diagnosztizálása a nyelvi paraméterek segítségével témában.
- SZTE TTK Mesterséges Intelligencia Kutatócsoporttal kutatási együttműködés az enyhe kognitív zavar és az Alzheimer-kór preklinikai diagnosztizálása a nyelvi paraméterekkel számítógépes szoftver segítségével témában.
- Kutatási projekt a BME Kognitív Tudományi tanszékével: egy speciális nyelvtani szerkezet feldolgozásának vizsgálata eseményhez kötött potenciál és szemmozgáskövetéses kísérleti paradigmákkal.
- Együttműködés a Magyarországi Szlovákok Kutatóintézete, a Magyarországi Németek Kutatási és Tanárképzési Központja és a Magyarországi Horvátok Tudományos Kutatóintézete között. Az együttműködés célja a „Többnyelvű és multimodális repertoár: magyarországi nemzetiségek és nyelvi tájkép” című kutatói műhely 2018-ban történő megrendezése.
- Együttműködés és részvétel az ELTE BTK Mai Magyar Nyelvi Tanszéken működő „Kognitív stilisztikai kutatócsoport” munkájában. A kutatócsoport a nyelv használatában megfigyelhető variabilitás és a stílus(ok) különféle kérdéseit vizsgálja a kognitív nyelvészeti megközelítésben, kitérve szociolingvisztikai, irodalomelméleti és korpusznyelvészeti aspektusokra is.
- Megalakult a *Computational Social Science - Számítógépes Társadalomtudomány* témacsoport, amelynek az intézet **Nyelvtechnológiai Kutatócsoportja** is aktív tagja. Cél: nyelvtechnológiai támogatást nyújtani a társadalom- és bölcsészettudományi kutatásokhoz.
- Együttműködés alakult az ELTE Digitális Bölcsészeti Kutatócsoportjával. A cél elsősorban az irodalmi, stilometriai, filológiai és egyéb digitális bölcsészeti kutatások nyelvtechnológiai támogatása.
- Együttműködés a KRE BTK Nyelvtudományi Tanszékével a Terminológia mesterképzés szakmai gyakorlatok támogatásában.
- Együttműködés a PeLi Oktatásnyelvészeti kutatócsoporttal (Eszterházy Károly Egyetem Magyar Nyelvészeti Tanszéke). Cél: anyanyelvpedagógiai kutatások, tankönyvkutatás, tankönyvelemzés alkalmazott nyelvészeti módszerekkel.
- Az MTA **NyelvEsély** Szakmódszertani Kutatócsoport 15 együttműködési és stratégiai partnerségi megállapodást kötött hazai oktatási intézményekkel.

Felsőoktatás

Az intézet immár 27. éve működteti folyamatosan (az ELTE-vel közösen) az ELTE–MTA Elméleti Nyelvészet (alap- és mester)szakot és doktori programot, gondoskodik a kurzusok megtartásáról, a tutorizálásról, szakdolgozati és doktori disszertáció témavezetéséről. Emellett számos felsőoktatási intézményben oktattak az intézet munkatársai: ELTE BTK: Fonetikai Tanszék, Nyelvtudományi és Finnugor Intézet, Latin Tanszék, Mai Magyar Nyelvi Tanszék, Magyar Nyelvtörténeti, Szociolingvisztikai és Dialektológiai Tanszék, valamint a kar Alkalmazott Nyelvészeti Doktori Programja, Nyelvtudományi Doktori Iskolája; ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar Logopédia Szakcsoport; ELTE PPK Neveléstudományi Doktori Iskola; BME Kognitív Tudományi Tanszék; Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem; PPKE BTK: Magyar Nyelvészeti Tanszék és Nyelvtudományi Doktori Iskolája; PPKE ITK; SZTE BTK: Angol-Amerikai Intézet, Finnugor Nyelvtudományi Tanszék, Kommunikáció és Médiatudományi Tanszék, valamint a SZTE BTK Nyelvtudományi Doktori Iskolája, ezen belül az Elméleti nyelvészeti és az Uralisztika doktori programja; KRE BTK Magyar Nyelvtudományi Tanszék; SOTE Nyelvi Kommunikációs Igazgatósága; az eszéki Strossmayer Egyetem; Eötvös Collegium Magyar Műhely; Eszterházy Károly Egyetem Magyar nyelvészeti tanszék. Doktori programot **két m**unkatárs vezetett.

Az intézet munkatársai tevékenyen részt vesznek a hazai tudományos közéletben: a kutatók hazai konferenciákon és egyéb tudományos rendezvényen **127 előadást** tartottak. Emellett **32 hazai tudományos és szakmai testület** munkájában vettek folyamatosan részt.

Nemzetközi együttműködések

Az intézet számos külföldi intézménnyel működik együtt, évek óta egyre több nemzetközi kapcsolatot létesítenek. A beszámolási évben a következő új együttműködések kötöttek:

- A müncheni Ludwig Maximilian Egyetem kutatójával együttműködés kezdődött az OB-BABEL című projekt keretében létrejött kazimi hanti szöveganyag fordításának és értelmezésének ellenőrzésére.
- A Nyelvtchnológiai Kutatócsoport szoros kapcsolatot ápol az ACL Special Interest Group on Uralic Languages csoporttal. Az együttműködés eredménye egy társszerkesztett *Acta Linguistica Academica* különszám az uráli nyelvek számítógépes nyelvészeti támogatásáról, valamint több közös publikáció.
- A mesterségesnyelvtan-elsajátítási kísérletes paradigma alkalmazásában közös kutatás a Grazi Egyetem Pszichológiai Intézetével.
- „Alzheimer-prodróma és nyelv” kutatás a következő intézményekkel együttműködve: 1. Salamancai Egyetem; 2. Ludwig Maximilian Egyetem; 3. Memory Clinic and Research Centre University Hospital, Claude Pompidou Intézet (Nizza).
- Leibniz ZAS (Berlin) kutatóintézettel együttműködve: többes szám elsajátításának kísérletes vizsgálata óvodáskorú gyermekeknél a többes számot jelölő és nem jelölő nyelvek esetén.
- Az MTA és a Kínai Társadalomtudományi Akadémia közötti kutatói mobilitási program keretében közös kutatás indult kínai partnerekkel az argumentumstruktúra és esemény-szerkezet témakörében.
- Az új sociopragmatikai MTA Lendület kutatócsoport felállítását követően a kínai Shanxi Egyetemmel és az indiai Dr. Bhimrao Ambedkar Egyetemmel (Agra) írt alá az Intézet kutatási megállapodást. Ezen intézményekkel közös kutatási pályázatok, publikációk és szakrendezvények formájában fognak elsősorban együttműködni, de várhatóan ezen egyetemekről vendégkutatók is érkeznek majd az Intézetbe.
- Együttműködési nyilatkozatot írtak alá, és a tényleges együttműködést is megkezdték a Network of Academic Institutions in Romani Studies nevű ernyőszervezettel, melynek célja az akadémiai és felsőoktatási intézetek európai szintű kooperációja a cigánysággal minden területén. A főbb együttműködő partnerek közt van a Södertörni Egyetem, a Grazi Egyetem, a Károly Egyetem (Prága), a Helsinki Egyetem, a Reykjavíki Egyetem és több ország tudományos akadémiájának kutatóintézetei.
- Együttműködés indult a Wrocław Egyetemmel, az általuk fejlesztett WEBSty irodalmi stíluselemző rendszer magyar szövegekre való alkalmazása témájában.
- Az MTA **NyelvEsély** Szakmódszertani Kutatócsoport 14 együttműködési és szakmódszertani megállapodást kötött külföldi oktatási és kutatási intézményekkel.

Tudományos rendezvények szervezése

Az intézet által rendezett események:

Current Research on Lycian. International Workshop of the Digital Philological-Etymological Dictionary of the Minor Ancient Anatolian Corpus Languages (München, február); *Sixth ENEL Action Meeting* (Budapest, február); *XI. Alkalmazott Nyelvészeti Doktoranduszkonferencia* (Budapest, február); *Second International Workshop on Computational Latin Dialectology* (Budapest, március); *Challenges of Analysis and Processing of Spontaneous Speech* (Budapest, május); *Pragmatika Kerekasztal* (Budapest, május); *13th International Conference on the Structure of Hungarian, ICSH13* (Budapest, június); *Conference on the Syntax of Uralic Languages, SOUL 2017* (Budapest, június); *Simphon – Simulation studies in*

phonetics (Mátraháza, július); *2nd workshop on Uralic prosody* (Budapest, szeptember); *Nyelvek Európai Napja* (Budapest, szeptember); *Az MTA Tantárgy-pedagógiai Kutatási Program Bölcsészeti és társadalomtudományi munkacsoportja konferenciája és vitája* (Budapest, október); *Nyelvtudomány az ember szolgálatában: esélyek, eredmények* (Budapest, november); *Workshop Dedicated to László Kálmán and András Kornai on the occasion of their 60th birthdays* (Budapest, december).

Az intézet közreműködésével szervezett rendezvények:

XIII. Magyar Számítógépes Nyelvészeti Konferencia (Szeged, január); *CiCLing 2017* (Budapest, április); *Workshop on the Hattian Language: Problems, Trends and Perspectives for Future Research* (Marburg, július); *The 25th Annual Meeting of the International Association of Chinese Linguistics (IACL-25)* (Budapest, június); *Sign Languages East and West (SLEW) Workshop* (Budapest, június); *Budapest Linguistics Conference 2* (Budapest, június); *Implicatures or domain restriction/domain widening? Theoretical and experimental approaches* (Budapest, június); *CLARIN Annual Conference* (Budapest, szeptember); *A Károli-Biblia nyelve* (Budapest, október); *CPLoL Commissions Meeting* (Budapest, október); *Uralic Syntax Day* (Tartu, november).

Az intézet munkatársai (**fő- vagy sorozat**)**szerkesztők**, illetve **szerkesztőbizottsági tagok** a következő folyóiratoknál, sorozatoknál: *Acta Linguistica Academica*, *Alkalmazott Nyelvtudomány*, *Általános Nyelvészeti Tanulmányok*, *Antik Tanulmányok*, *Beszédkutató*, *Chinese as a Second Language Research*, *East Asian Pragmatics*, *Digitális Bölcsészet*, *Édes Anyanyelvünk*, *e-Uralic*, *Equinox: Pragmatic Interfaces*, *Finno-Ugric Languages and Linguistics*, *Frontiers in Language Sciences*, *Glossa*, *Govor*; *International Journal of Chinese Linguistics*, *International Journal of Learner Corpus Research*, *Jelentés és Nyelvhasználat*, *Journal of Chinese Language and Discourse*, *Journal of Language Aggression and Conflict*, *Journal of Politeness Research*, *International Journal of Language Studies*, *Journal of the International Phonetic Association*, *Lexikográfiai Füzetek*, *Linguistic Inquiry*, *Linguistic Variation*, *Linguistics Applied – International Journal of Linguistics and Applied Linguistics*, *Linguistische Berichte*, *Logopédia*, *Magyar Nyelv*, *Magyar Nyelvőr*, *Magyar Orvosi Nyelv*, *Natural Language and Linguistic Theory*, *Névtani Értesítő*, *Nyelvtudományi Közlemények*, *Pragmatic Interfaces: Studies on Natural Language and Linguistic Theory*, *Studia Grammatica*, *Studies in Generative Grammar*, *Syntax*, *The Linguistic Review*, *Theoretical Linguistics*, *The Phonetician*, *Zeitschrift für Sprachwissenschaft*.

Egyes munkatársak tagjai a következő **kiemelt nemzetközi tudományos testületeknek**: *Academia Europaea*, *ACL Special Interest Group on Uralic Languages*, *Comité international pour l'étude du latin vulgaire et tardif*, *European Academic Network on Romani Studies*, *International Council of Onomastic Sciences (ICOS)*, *International Phonetic Association (IPA) History Committee*, *International Society of English Phonetics (ISEP)*, *Société Internationale pour l'Étude du Latin Vulgaire et Tardif*, *Standing Liaison Committee of E.U. Speech and Language Therapists and Logopedists (CPLoL)*. Egy munkatárs az *International Society of Phonetic Sciences (ISPhS)* alelnöke, illetve főtítkára.

Vendéglőadók a Nyelvtudományi Intézetben: Az év során számos külföldi kutató látogatott el intézetünkbe, közülük előadást tartottak: Jon Anthony (Boston College), Ruth Huntley Bahr (Dél-Floridai Egyetem, Tampa), Manfred Bierwisch (Leibniz ZAS, Berlin), Jonathan Bobaljik (Connecticuti Egyetem), Sarah Brandstetter (Bécsi Egyetem), Ana Maria Brito (Portói Egyetem), Michael Bukatin (HERE Technologies), Nick Campbell (Trinity College, Dublin), Francesca Cotugno, (Pisai Egyetem – Genti Egyetem), Paul Dekker (Amszterdami Egyetem), Fredrik Haraldsen (Szlovák Tudományos Akadémia), Catarina Gaspar (Lisszaboni Egyetem), Maik Gibson (SIL International), Jutta M. Hartmann (IDS, Mannheim), Valerie

Hazan (University College London), Miloš Jakubiček (Masaryk Egyetem, Brno), Marcus Kracht (Bielefeldi Egyetem), Petteri Laihonon (Jyväskylai Egyetem), Vesna Mildner (Zagrabi Egyetem), Kuniya Nasukawa (Tóhoku Gakuin, Sendai, Japán), Alessandro Papini (“La Sapienza” Egyetem, Róma), Maria Polinsky (Marylandi Egyetem), Gillian Ramchand (Tromsøi Egyetem), Silvia Tantimonaco (Barcelonai Egyetem), Adam Singerman (Chicagói Egyetem), Markus Steinbach (Göttingeni Egyetem), Daniela Urbanová (Masaryk Egyetem, Brno), Anssi Yli-Jyrä (Helsinki Egyetem), Petra Wagner (Bielefeldi Egyetem), Rebecca Woods (Huddersfieldi Egyetem).

Az intézet munkatársai is több külföldi egyetemen és kutatóintézetben tartottak **meghívottként előadást**, valamint nemzetközi részvételű **kurzusokat**:

- A brnói Masaryk Egyetem klasszika-filológia tanszéken kurzus: A császárkori latin feliratok számítógépes nyelvtörténeti adatbázisának munkálataihoz kapcsolódóan a latin feliratokon található különféle (nem nyelvi, nyelvi és metrikai úton kinyerhető) hibatípusok elméleti, besorolási és értelmezési problémáiról, a kapcsolódó szemináriumokon pedig konkrét feliratokhoz kapcsolódóan kiválasztott, nem egyértelműen azonosítható nyelvi jelenségek gyakorlati, kategorizálási problémáiról volt szó.
- Ludwig Maximilian Egyetem (München) asszirológiai tanszékén két féléves egyetemi kurzus: hatti nyelvtan és szövegolvasás kezdőknek, illetve hieroglif luvi nyelvtan és szövegolvasás haladóknak.
- A Hamburgi Egyetemen “Summer Workshop Samoyed“: kurzus a szamojéd nyelvek hangzókészletéről, jellemző szótagszerkezeteikről, fonotaktikai megszorításairól, illetve szótagtípológia és kitekintés a proto-uráli és proto-szamojéd nyelvekre is.
- Az Erasmus Középtávú Oktatói Mobilitás keretében vendégtanárként magyar szóképzéstudományi kurzus a Ludwig Maximilian Egyetem (München) Finnugor Tanszékén.
- Eszéken a J. J. Strossmayer Egyetem Bölcsészettudományi Karán két féléves kurzus magyar nyelvből (magyar nyelvgyakorlat, mai magyar nyelv, magyar morfológia, nyelv művelés).
- Vendégelőadás a Lundi Egyetemen ‘The interpretational characteristics of the Hungarian pre-verbal focus – Empirical findings’ címmel.

Az intézet kutatói 2017-ben összesen **204 előadással, illetve poszterrel** vettek részt nemzetközi konferenciákon és egyéb tudományos rendezvényeken.

IV. A 2017-ben elnyert fontosabb hazai és nemzetközi pályázatok rövid bemutatása

Hazai pályázatok

- NKFIH 124477: Szociális, kognitív és genetikai tényezők szerepe a nyelvi fejlődésben. 2017.12.01–2021.11.30. Teljes támogatás: 47,682 M Ft. Együttműködés az MTA TTK KPI-vel. Cél: A nyelvfejlődéssel kapcsolatos szociális, kognitív és genetikai tényezők vizsgálata.
- NKFIH K124127: Új magyar etimológiai szótár. Második ütem. 2017.09.01–2021.08.31. Teljes támogatás: 32,594 M Ft. Cél: egy korszerű, az újabb kutatásokat is összefoglaló, adatbázis-alapú etimológiai szótár összeállítása.
- NKFIH 124170: Császárkori latin feliratok számítógépes nyelvtörténeti adatbázisa: 4. szakasz. 2017.12.01.–2021.11.30. Teljes támogatás: 17,984 M Ft. Cél: a Római Birodalom provinciái feliratainak vulgáris latin nyelvi anyagát feldolgozó alapvető számítógépes nyelvtörténeti adatbázis kiépítésének folytatása, további fejlesztése.
- NKFIH 125206: Uráli nyelvek névszói szerkezetei. 2017.09.01–2021.08.31. Támogatás: 34,448 M Ft. A kutatás leíró és elméleti nyelvészeti célkitűzéseket egyesít korszerű adatfeldolgozással és adatbázis-építéssel.

- NKFIH 125070: Magyar főnévi kifejezések történeti nyelvtana. 2017.09.01–2020.08.31. Támogatás: 15,219 M Ft. Cél: egy átfogó monográfia megírása a referencialitás nyelvtani kódolásának és a magyar főnévi kifejezések belső szerkezetének történeti változásairól.
- NKFIH 125596: A Magyarországon beszélt romani nyelvváltozatok dokumentálása és az alaktani ingadozások leírása. 2017.09.01–2019.08.31. Támogatás: 14,849 M Ft. Cél: a Magyarországon beszélt romani nyelvváltozatok dokumentálása és az alaktani ingadozások leírása.
- EMMI EFOP-1.1.5-17-2017-00006. Akadálymentesített infokommunikációs szolgáltató platform fejlesztése, hallás- és látássérült személyek számára. 2018.01.01–2019.12.31. Támogatás: 472,5 M Ft. Együttműködő partnerek: SINOSZ, MVGYOSZ. Cél: Jelnyelvi szótár, kutatás és jelnyelvi szókészletbővítés.
- EMMI ÚNKP-17-3. Támogató tudással a valós esélyekért – Cochleáris implantáltak és a felsőoktatás. 2017.09.01–2018.06.30. Támogatás: 2,5 M Ft. Együttműködő partner: ELTE BTK. Cél: A jelen kutatásban arra keresik a választ, hogy milyen (jelenleg hiányzó) támogató, hozzáférhető tudásra lenne szüksége az implantált gyermekek szüleinek, tanárainak, fejlesztőinek, orvosainak stb. ahhoz, hogy a CI-s gyermekek valóban sikeressé váljanak.
- MTA Lendület kutatási projektum LP2017-5: Kultúraközi kommunikáció és a rítusok. 2017.07.01–2022.06.30. Támogatás: 120 M Ft. A projektum fő témája a kultúraközi kommunikáció és a rítuselmélet kapcsolatának kutatása.
- MTA Prémium Posztdoktori Ösztöndíj PPD-011/2017: (Nem)-véges alárendelés és mondat szerkezet. 2017.09.01.–2020.08.31. Támogatási összeg: 23,51 M Ft. A kutatás az ómagyar, hanti és udmurt alárendelt mondatok szerkezetére koncentrálnak.
- MTA Bolyai Ösztöndíj, BO/00284/17/1: A tagadó mondatok története a magyarban. 2017. 2017.09.01–2020. 08.31. Teljes támogatás: 4,5 M Ft. Cél: A kutatás a magyar tagadó mondatokban lejátszódó újmagyar kori változás, valamint az ezt megelőző korszakokra jellemző stabil megoszlás jellemzőinek feltárására irányul korpuszvizsgálatok alapján.
- MTA Bolyai Ösztöndíj, BO/00064/17: Az igei szerkezetek algebrai struktúrája. 2017.09.01.–2020.08.31. Támogatás: 4,5 M Ft. Cél: az igei szerkezetek általános modelljének kidolgozása.

Nemzetközi pályázat

- H-2020, 731015: European Lexicographic Infrastructure (ELEXIS). 2018.02.01–2021.01.31. Támogatás: 130 895 EUR. Együttműködő partner: A szlovén Jozef Stefan Institute által vezetett 17 fős konzorcium. Cél: az európai lexikográfia számára egy egységes infrastruktúra megteremtése.

V. A 2017-ben megjelent jelentősebb publikációk

- Adamik Béla: On the Vulgar Latin merger of /b/ and /w/ and its correlation with the loss of intervocalic /w/: Dialectological evidence from inscriptions. *PALLAS* 103: 25–36.
- Bartha Csilla, Pachné Heltai Borbála: Ideologies and practices in a kindergarten offering early education in Northern Sámi outside the Sámi homeland. *APPLES: JOURNAL OF APPLIED LANGUAGE STUDIES* 11:(3) 7–28.
- Dékány Éva: Anti-agreeing infinitives in Old Hungarian. In: Lukasz Jedrzejowski, Ulrike Demske (szerk.) *Infinitives at the syntax–semantics interface: A diachronic perspective*. Berlin: De Gruyter Mouton. pp. 193–221.
- Den Dikken Marcel, Surányi Balázs: Contrasting Contrastive Left-Dislocation Explications. *LINGUISTIC INQUIRY* 48:(7) 543–584.
- Egedi Barbara: Two kinds of definiteness in Coptic. *LINGUA AEGYPTIA* 25: pp. 1–20
- É. Kiss Katalin: The Person–Case Constraint and the Inverse Agreement Constraint are manifestations of the same Inverse Topicality Constraint. *LINGUISTIC REVIEW* 34:(2) 365–395.

- É. Kiss Katalin, Zétényi Tamás: Why is children's interpretation of doubly quantified sentences non-isomorphic? *LINGUISTICS* 55:(6) pp. 1337–1381.
- Gärtner Hans-Martin: Root Infinitivals and Modal Particles. In: Bayer Josef, Volker Struckmeier (szerk.) *Discourse Particles: Formal Approaches to their Syntax and Semantics*. Berlin: de Gruyter Mouton, 115–143. ISBN: 978-3-11-049715-1
- Gósy Mária, Gyarmathy Dorottya, Beke András: Phonetic analysis of filled pauses based on a Hungarian-English learner corpus. *INTERNATIONAL JOURNAL OF LEARNER CORPUS RESEARCH* 3:(2) 151–176.
- Gyuris Beáta: New Perspectives on Bias in Polar Questions: A Study of Hungarian *-e*. *INTERNATIONAL REVIEW OF PRAGMATICS* 9:(1) 1–55.
- Kádár Zoltán Dániel: *Politeness, Impoliteness, and Ritual: Managing the Moral Order in Interpersonal Interaction*. Cambridge: Cambridge University Press, ISBN: 978-1-107-05218-5
- Kádár Zoltán Dániel: The role of ideology in evaluations of (in)appropriate behaviour in student-teacher relationships in China. *PRAGMATICS* 27:(1) 33–56.
- Kenesei István (főszerk.), Bánréti Zoltán (szerk.): *Általános Nyelvészeti Tanulmányok 29. Kísérletes nyelvészet*. Budapest: Akadémiai Kiadó. ISBN: 978-963-45-4072-4,
- benne:** Surányi Balázs, Madarász Levente: Az információszerkezet hatása a disztributív-kollektív többértelműség feloldására 23–51; Gyuris Beáta, Molnár Cecília Sarolta, Mády Katalin: A magyar eldöntendő kérdő mondatok használatának tanulmányozása kísérletes módszerekkel 53–75; Mády Katalin, Uwe D. Reichel, Szalontai Ádám: A prozódiai prominencia (nem-)jelölése a németben és a magyarban 77–98; Káldi Tamás, Babarczy Anna: A kontextus hatása a magyar preverbális fókusz értelmezésére: egy szemmozgás-követéses vizsgálat 99–125; Pintér Lilla: A fókusz nélküli mondatok ki-merítő értelmezése magyar anyanyelvű gyermekeknél és felnőtteknél 287–301; Bánréti Zoltán, Pajkossy Péter, Kemény Ferenc, Zimmer Márta: Mesterséges nyelvtan elsajátítása – viselkedéses és szemmozgáskövetéses vizsgálatok eredményei 305–337; Kas Bence, Józsa Fruzsina: Birtokos morfológia használata a magyarban specifikus nyelvi zavart mutató és tipikusan fejlődő gyerekeknél 359–384; Hoffmann Ildikó, Tóth László, Gosztolya Gábor, Szatlóczki Gréta, Vincze Veronika, Kárpáti Eszter, Pákáski Magdolna, Kálmán János: Beszédfelismerés alapú eljárás az enyhe kognitív zavar automatikus felismerésére spontán beszéd alapján 385–405
- Kenesei István (főszerk.), Lipták Anikó, Harry van der Hulst (szerk.) *Approaches to Hungarian 15: Papers from the 2015 Leiden Conference*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company ISBN: 978-90-272-0485-1,
- benne:** Hegedüs Veronika, Dékány Éva: Two positions for verbal modifiers 65–94; Rebrus Péter, Törkenczy Miklós: Co-patterns, subpatterns and conflicting generalizations in Hungarian vowel harmony 135–156; Surányi Balázs, Turi Gergő: Focus and quantifier scope 209–238.
- Kisler Thomas, Reichel Uwe D, Schiel Florian: Multilingual processing of speech via web services. *COMPUTER SPEECH AND LANGUAGE* 45:(326) 326–347.
- Ladányi Enikő, Kas Bence, Lukács Ágnes: The role of cognitive control in anaphor resolution in children with specific language impairment. *APPLIED PSYCHOLINGUISTICS* 38:(5) 1173-1199.
- Novák Attila, Gugán Katalin, Varga Mónika, Dömötör Adrienne: Creation of an annotated corpus of Old and Middle Hungarian court records and private correspondence. *LANGUAGE RESOURCES AND EVALUATION* 51: 1–28.
- Rebrus Péter, Szigetvári Péter, Törkenczy Miklós: Asymmetric variation. In: Geoff Lindsey, Andrew Nevins (szerk.) *Sonic Signatures*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 163–187. ISBN: 978-90-272-0831-6

Vargha András, Borbély Anna: Application of modern classification methods in the study of bilingualism. *GLOTTOTHEORY* 8:(2) 203–216.